

Wstęp

Polityka klimatyczno-energetyczna zyskała w ostatnim ćwierćwieczu kluczowe miejsce w procesie integracji europejskiej. Gospodarka pozbawiona stałego dostępu do energii oznacza chaos i stagnację. Dlatego tak istotnym wyzwaniem stało się zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz zrównoważonego rozwoju.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie i omówienie polityki klimatyczno-energetycznej Unii Europejskiej, wskazanie trudności i wyzwań, jakie wiążą się z tymi zagadnieniami, zarówno na poziomie narodowym, jak i ponadnarodowym, a także dialektyczne zaprezentowanie dyskusji toczącej się wokół bezpieczeństwa energetycznego. Pierwotnym zamierzeniem autora było skupienie się przede wszystkim na tematyce energii i sektora energetycznego. Jednak działania podejmowane w Unii Europejskiej w ostatniej dekadzie wskazują coraz dobitniej, że kwestie energii i klimatu należy traktować łącznie. Mało tego, powinno się je postrzegać przez pryzmat ich charakteru horyzontalnego, ponieważ mają związek z innymi politykami europejskimi (np. transportową, rolną, w zakresie ochrony środowiska, a także ochrony konkurencji i konsumentów).

Polityka klimatyczno-energetyczna jest złożonym wyzwaniem, którego podjęcie na poziomie państwa oznacza działania nastawione przede wszystkim na zapewnienie bezpieczeństwa gospodarczego i realizację interesów narodowych, ale z uwzględnieniem kwestii zrównoważonego rozwoju. Na poziomie ponadnarodowym to zadanie staje się jeszcze bardziej skomplikowane. Należy bowiem pogodzić nie tylko zróżnicowane i nierzadko rozbieżne interesy państw członkowskich, ale także mieć na uwadze ogólny interes Unii

Europejskiej jako organizacji międzynarodowej. Dlatego też polityka klimatyczno-energetyczna w wymiarze europejskim oznacza ustawiczne balansowanie między tym, co narodowe, a tym, co wspólnotowe.

Polityka klimatyczno-energetyczna w Unii Europejskiej jawi się jako swoisty kompromis między nacjonalizmem (rozumianym w niniejszej pracy jako dążenie do realizacji partykularnych interesów narodowych w obszarze sektora energetycznego) a unilateralizmem (pojmowanym jako działanie na rzecz realizacji wspólnej strategii, proponowanej dla UE przez jej instytucje ponadnarodowe).

Niniejsza książka jest pokłosiem kilkuletnich badań naukowych oraz całej gamy doświadczeń dydaktycznych zdobytych w pracy ze studentkami i studentami Uniwersytetu Warszawskiego. Dyskusje prowadzone w ramach różnych konwersatoriów uwidocznily szerokie spektrum problemów, jakie są istotne dla młodych Europejczyków i młodych Europejek w kontekście kształtowania przyszłości polityki klimatyczno-energetycznej. Należy podkreślić, że to właśnie studenci i studentki w znaczącym stopniu przyczynili się do rozszerzenia zakresu tej publikacji o zagadnienia związane z klimatem. Ich wrażliwość oraz zainteresowanie problematyką zapobiegania zmianom klimatu oraz dekarbonizacji stanowiły dla autora cenne źródło inspiracji i wiary w to, że nowe pokolenia napiszą lepszy rozdział w historii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej oraz całej naszej planety niż wszystkie wcześniejsze, które doprowadziły *de facto* do kryzysu klimatycznego.

Warto podkreślić, że książka wpisuje się w polską i europejską debatę naukową dotyczącą zagadnień związanych z kształtowaniem środowiska gospodarczego w kontekście ochrony klimatu. Kluczowe wydają się następujące pytania badawcze:

- Czy polityka klimatyczno-energetyczna UE pozwoli na zbudowanie gospodarki zeroemisyjnej?
- W jaki sposób połączyć politykę klimatyczno-energetyczną z innymi politykami UE, które z jednej strony mają kluczowe znaczenie dla jej rozwoju, z drugiej zaś mogą się przyczyniać do jej wyhamowania, np. polityka ochrony środowiska czy konkurencji?
- Jakie są najtrudniejsze wyzwania polityki klimatyczno-energetycznej UE i w jaki sposób należy stawić im czoło, aby skutecznie promować bezpieczeństwo energetyczne i zrównoważony rozwój?
- Czy polityka klimatyczno-energetyczna może być czynnikiem przyczyniającym się do wzmocnienia jedności europejskiej i akceleratorem dalszego rozwoju UE?

Książka łączy w sobie elementy teorii naukowej z zakresu nauk społecznych, zwłaszcza w obszarach: nauki o polityce i administracji oraz nauki o bezpieczeństwie, z praktyką. W pierwszym wymiarze fundamentalna dla realizacji badań okazała się teoria szczegółowa (ang. *multi-level governance*), która stanowi dla autora niniejszej pracy przedmiot odniesienia w zakresie zarządzania polityką energetyczną na różnych poziomach, w szczególności ponadnarodowym oraz narodowym. Ta dychotomia oddziaływań krajowych i europejskich dobrze pokazuje, jak trudno jest realizować cele polityczne wobec różnorodnych interesów występujących na wielu płaszczyznach.

W odniesieniu do metod kluczowe znaczenie miała przede wszystkim – ugruntowana w doktrynie – metoda systemowa. Autor stoi na stanowisku, wypracowanym w literaturze przedmiotu przez wielu naukowców, a zapoczątkowanym przez Simona Hixa, że Unia Europejska jest swoistym systemem politycznym¹. Zestawienie tej specyfiki z charakterystyką systemów politycznych poszczególnych państw członkowskich pozwala lepiej zrozumieć przenikanie problemów narodowych na poziom wspólnotowy i odwrotnie – znaczenie wyzwań wspólnotowych na poziomie narodowym. Metoda systemowa poddaje analizie synergię i dychotomię europejskiego systemu politycznego i krajowych systemów politycznych w odniesieniu do problemów sektora energetycznego i polityki energetycznej.

Struktura książki obejmuje cztery główne rozdziały. W pierwszym zaprezentowano problemy genezy i rozwoju polityki energetycznej, wskazano na jej początki i ewolucję w kierunku polityki zorientowanej na sprawy klimatu i energii. Zaznaczono również jej rolę i znaczenie w procesie integracji europejskiej.

W rozdziale drugim skoncentrowano się na omówieniu płaszczyzn polityki klimatyczno-energetycznej, rozumianych przede wszystkim jako swoiste obszary tej polityki. Wyróżniono trzy płaszczyzny: normatywną – odnoszącą się do legislacji, instytucjonalną – gdzie główną rolę odgrywają działające na poziomie ponadnarodowym organy UE oraz funkcjonalną – opisującą, w jaki sposób uczestnicy systemu europejskiego współpracują na rzecz realizacji celów tej polityki.

W rozdziale trzecim akcent został położony na analizę relacji polityki klimatyczno-energetycznej oraz innych polityk UE, mocno z nią skorelowanych. Spośród wielu wybrano następujące polityki: regionalną, transportową oraz

¹ Zob. S. Hix, *The Political System of the European Union*, London 1999.

konkurencji. Niewątpliwie taki wybór może się wydawać arbitralny, zwłaszcza kiedy ma się na uwadze szerokie spektrum polityk europejskich odnoszących się do wymiaru gospodarczego UE. Zamierzeniem autora nie było wszakże podjęcie kompleksowego studium komparatywnego, ale raczej naświetlenie specyfiki problemów, jakie wiążą się z horyzontalnym charakterem interakcji zachodzących między różnymi obszarami integracji europejskiej.

W rozdziale czwartym wskazano główne kierunki oraz perspektywy rozwoju polityki klimatyczno-energetycznej Unii Europejskiej. Autor mierzy się w nim z problemami przenikania się różnych wyzwań. Można je określić mianem megatrendów, czyli globalnych tendencji, które wymagają reagowania na poziomie europejskim, narodowym, regionalnym i lokalnym, w zgodzie z maksymą: „myśl globalnie, działaj lokalnie”.

Główna hipoteza publikacji zakłada, że polityka klimatyczno-energetyczna UE stanowi odzwierciedlenie kondycji procesu integracji europejskiej. Efektywność współpracy państw członkowskich w zakresie tej polityki może zdecydować o przyszłości Unii Europejskiej, rozumianej jako swoisty projekt integracyjny.

Należy również wspomnieć o ograniczeniach formalnych towarzyszących powstaniu niniejszej książki, dotyczących zarówno kwestii merytorycznych, jak i formalnych. Sektor energetyczny jest niezwykle szerokim działem gospodarki. Obejmuje aspekty: technologiczne, legislacyjne, polityczne, ekonomiczne i społeczne. Z uwagi na podjęty przez autora szeroki obszar analizy publikacja nie aspiruje do miana lektury kierowanej do czytelnika zainteresowanego problemami technologicznymi. Byłoby to zadanie wykraczające poza wytyczone ramy badawcze nauk społecznych.

Ograniczenia formalne dotyczą wyboru problemów i zagadnień poruszonych w książce. Autor zdaje sobie sprawę, że wiele kwestii zostało pominiętych (np. korelacja polityki klimatyczno-energetycznej UE z politykami energetycznymi państw członkowskich; szczegółowe kwestie związane z zarządzaniem polityką klimatyczno-energetyczną na poziomie regionalnym i lokalnym w państwach członkowskich; dialog UE – ONZ w zakresie polityki klimatyczno-energetycznej). Problemy te wymagają – bez wątpienia – dalszych badań i analiz naukowych.

Niniejsza książka z racji swoich założeń nie aspiruje do całościowego przedstawienia analizowanej problematyki. Jest on próbą uporządkowania najważniejszych kwestii i wskazania obszarów najbardziej istotnych w kontekście kształtowania przyszłości polityki klimatyczno-energetycznej. Takie ujęcie

może być wszakże interesujące dla wielu osób zainteresowanych tematyką, zarówno studentów kierunków społecznych, jak i dziennikarzy zajmujących się problematyką gospodarczą czy analityków zatrudnionych w think tankach nastawionych na badanie Unii Europejskiej.

W podsumowaniu odniesiono niniejszą publikację do istniejącej literatury przedmiotu. Książka wpisuje się w nurt badań prowadzonych przez naukowców zajmujących się różnymi obszarami działania Unii Europejskiej oraz bezpieczeństwa ekonomicznego (w kontekście kwestii klimatyczno-energetycznych). Systematyzuje wiedzę, a jednocześnie – w innowacyjny sposób – wypełnia lukę badawczą w zakresie problematyki ochrony klimatu, która w ostatnim dziesięcioleciu stała się swoistym leitmotivem inicjatyw podejmowanych zarówno w wymiarze europejskim, jak i globalnym.

Źródło inspiracji dla autora stanowiły opracowania autorów badających różne aspekty sektora energetycznego oraz polityki klimatyczno-energetycznej, m.in.: *The Palgrave Handbook of Zero Carbon Energy Systems and Energy Transitions*, red. G. Wood, V. Onyango, K. Yenneti, M.A. Liakopoulou, Cham 2022 (Palgrave Studies in Energy Transitions); R. Rosicki, *Energy Transition and Transformation. The World, the European Union and Poland*, Poznań 2019; S. Mrozowska, *Polityka energetyczna Unii Europejskiej. Między strategią, lobbieniem a partycypacją*, Kraków 2016; *Bezpieczeństwo energetyczne: koncepcje, wyzwania, interesy*, red. J. Gryz, A. Podraza, M. Ruszel, Warszawa 2018; V. Du Castel, *La sécurité des approvisionnements énergétiques. Enjeux et défis pour l'Union européenne*, Paris 2014.

Liczne prace badawcze w tym zakresie stanowią nie tylko o znaczącej roli tej problematyki w nauce, ale także dają obraz różnorodności, która przejawia się szerokim spektrum analiz, począwszy od nauk technicznych, poprzez społeczne, a na naukach humanistycznych skończywszy.

Oddając tę pracę do rąk czytelnika, autor żywi nadzieję, że przyniesie ona odpowiedź na ważne pytania badawcze, a jednocześnie stanie się przyczynkiem do dalszych analiz podejmowanych przez środowisko naukowe w kraju i za granicą.